

2-а Сграда

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

Година XVIII.

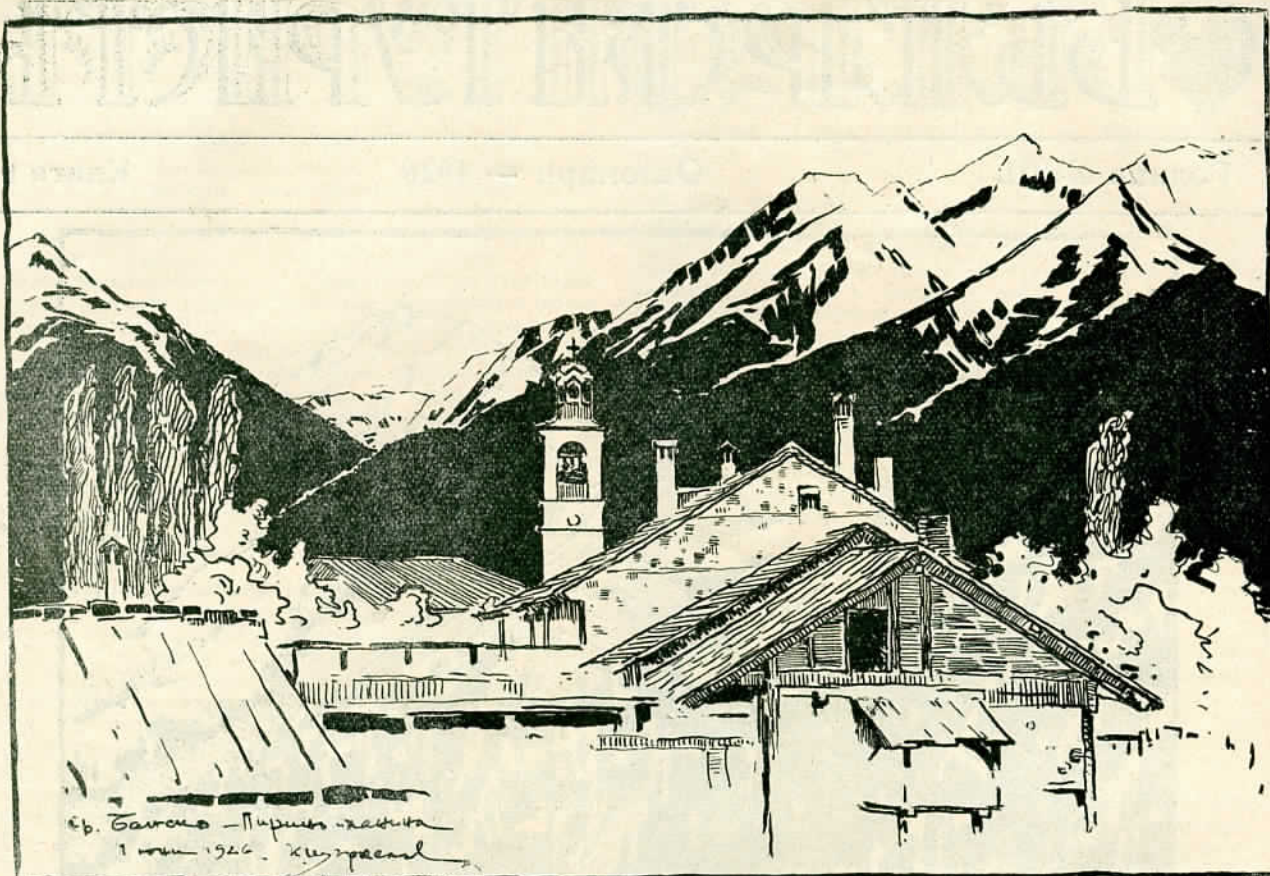
Октомври — 1926

Книга 8.

Хижа Бъндерица

Рисунок К. Щъреловъ

ОСОГОВСКА ПЛАНИНА

Едно от несъмнените природни богатства на нашата страна, с нейните красиви, разнообразни и обширни планини. А разнообразието въ геоложкия строеж, петрографски състав, повършни форми, въ живата природа е именно, което прави нашите планини още по-интересни въ естетично и научно отношение. Почетно място въ планинския лабиринт на България заема Осоговската планина, или на-кжсо — Осоговъ, която изпълва крайните западни и южни предели на Югозападна България, най-високата и най-планинистата част на нашата страна. По-рано тази планина е минавала под владение ту на един, ту на други господар, през турското владичество е служила като централен стожер на европейските владения на обширната Империя, и въ по-новото време, след освобождението на България, високите вододелни била на планината бяха избрани за политическа граница между васалното княжество и неговия суверен, а след големите войни за такава между България и Югославия.

Тази хубава планина, близу до сърцето на българското племе, е тѣсно свързана съ пробуждането на българското национално съзнание и съ упоритите борби на българския народ за свобода и самостоятелност. Под нейните дебели стѣнки сѣ намирали подслонъ юнаците отъ бунтовническата чета на легендарната Румяна войвода отъ Гюшево. И следъ нея хиляди борци намѣриха своите гробове въ и отатѣкъ Осоговъ и кървани отъ бѣжанци прекосяваха неговите стрѣмни ридове и дълбоки долини.

Презъ времето на турското владичество, а вѣроятно и презъ римското и византийското, Осоговската планина съ своите „Сребърни кола“ (видни) е била единъ отъ най-важните рударски центрове.

А презъ първото българско царство, презъ времето на големите политически и религиозни колебания, Осогово издигна великите отшелници св. Иванъ отъ с. Скрино, нареченъ отъ после Рилски, и св. Йоакимъ Осоговски, едни отъ първите и най-големи български национални светци.

При все това Осоговската планина си

остава една отъ най-слабо посещаванитѣ и още по-слабо опозната отъ българскитѣ туристи планина. Но въ научно отношение работата стои много по-добре.

Благодарение на величественъ си изгледъ, обширни размѣри и непосредствено съседство съ голѣмия пѣтъ София — Кюстендилъ — Скопие, Осоговската планина е привличала вниманието на пѣтешественици, които сж нагазвали изъ нейнитѣ потайни долища и високи върхове, за да я изучаватъ въ геолошко, петрографско, географско и етнографско отношение.

Пръвъ сериозенъ и резултатенъ опитъ за разбулване на вътрешнитѣ геоложки тайни и опредѣляне на по важнитѣ й скални материали е направилъ пакъ забележителния геологъ Ами Буе, справедливо провъзгласенъ за патриархъ на българската геология. Той е миналъ по пѣтя Дупница — Кюстендилъ — Девебаиръ, около Кюстендилъ е навлезалъ навътре въ планината до кжде гребена, а сжщо така и по пролома на Струма отъ Четирци до Бобошево. Като всички голѣми умове, и Буе е гледалъ малко но е виждалъ много — въ ширина, височина и дълбина.

Тегленитѣ отъ Буе основни брезди сж доразработени отъ неговия достоенъ ученикъ и сътрудникъ А. Viquesnel, а следъ него, отъ виенскитѣ професори Фр. фонъ Хохщетеръ и Фр. Тула, преданни ратници на науката съ голѣми заслуги за общата и специално българската геология.

Следъ освобождението на България и създаването на нашитѣ научни институти, недоразрешенитѣ геолошко — петрографски задачи на Осогово се подѣха съ сжщото усърдие и размахъ отъ нашия ученъ, покойникъ вече, проф. Г. Н. Златарски, който съ своето трудолюбие, ерудиция и подготовка би правилъ честъ и на най-голѣмия европейски университетъ.

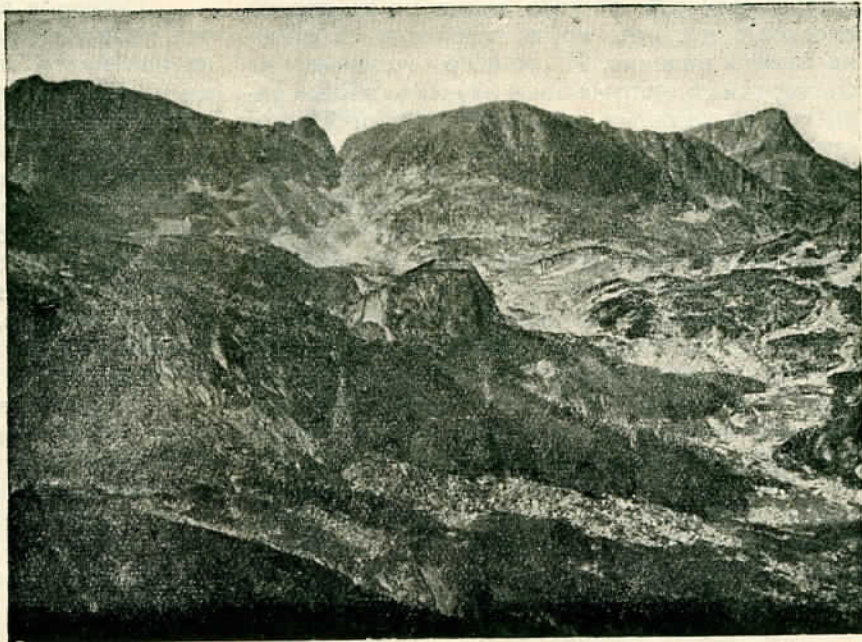
Въ връзка съ своитѣ общи геологически проучвания на нашата страна, покойниятъ

По-подробни сведения за Осоговската планина нашитѣ читатели ще намѣратъ въ брошурата за сжщата планина, която въ скоро време ще бжде отпечатана и пусната въ продажба.

Редакцията.

Златарски докосна и Осоговската планина и написа една обширна и изчерпателна студия подъ насловъ: „Геологически екскурзии въ Югозападна България (Периодическо списание, кн. XVII-XVIII). Не по-малко ценна е и неговата Геологическа карта на България, която обхваща и Осоговската планина въ предѣлитѣ на България.

Приносъ за изучване на Крайще ни даде покойниятъ проф. Л. Ванковъ съ своята научна работа — Геоложки изучвания на пограничната мѣстность на западъ отъ Трънъ — Кюстендилъ (Сборникъ на Министерството

Рила—Злитѣ долове

на Народното просвещение кн. XVI. 1900 год.)

Презъ 1905 г. се появи и специалния трудъ на проф. д-ръ Г. Бончевъ — Петрографски бележки за Осоговската планина въ България, печатани сжщо така въ Периодическото списание на бившето Книжовно дружество, а сега Българска академия на наукитѣ, кн. 66., снабдена съ хубава цвѣтна петрографска карта въ масщабъ 1:126,000.

Съ тази си научна работа неуморимиятъ професоръ опредѣли и очерта въ тѣхнитѣ естествени граници основнитѣ скали, които образуватъ красивата снага и разнообразнитѣ форми на нашата планина. И благодарение на тѣй резултатнитѣ усилия на тѣзи чужди и наши учени, но еднакво свои на нашитѣ планини, Осоговската планина е вече основно проучена въ геолошко-петрографско отношение, много по-основно отъ колкото географскитѣ й проучвания. Отъ последния родъ изучвания заслужаватъ да се споменатъ пѣтнитѣ бележки на Иречека, който е пропѣтувалъ

тѣзи мѣста заедно съ проф. Златарски и ни е далъ много ценни географски, етнографски и исторически сведения. Ценни сѣ и сведенията, които ни дава въ своя приносъ къмъ географията на България проф. А. Иширковъ.

Инициативата, колкото безшумна, толкова сериозна, на нашитѣ кюстендилски другари отъ клона „Осоговецъ“ на Б. Т. Д. за построяване на туристическа хижа въ западния високъ дѣлъ на планината е повече отъ на-временна и належаща. Хубавото моделче на проекта, изложено въ хижния отдѣлъ на великденската туристическа изложба въ София, привлѣчаше общото внимание съ своята веселостъ и стилъ, който подхожда съ стила на самата планина. И общото желание на българския туристически и наученъ свѣтъ е тази хубава замисль на кюстендилскитѣ туристи да се одѣлотвори колкото се може по-скоро. Възбудениятъ вече интересъ къмъ Осоговската планина почва да се проявява и въ по-чести екскурзии, колкото приятни, толкова и полезни за опознаването ни и съ този забавенъ край.

Осоговската планина е интересна и разнообразна не само въ геоложко-петрографско отношение, което се доказва, между другото, и съ проявата на така голѣмитѣ научни интереси къмъ нея. Тя е интересна и красива и въ всѣко друго отношение.

Географски тя заема, както вече споменаме, крайния дѣлъ отъ Югозападна България и днесъ е подѣлена между България и Югославия, която по силата на орѣжието и на международнитѣ договори, сѣщо така сложени върху щикветѣ на победителитѣ, зае турското наследство върху северна Македония. Именно българската частъ отъ Осогово е достъпна за туриститѣ. Но тя е и най-интересната. Като изключимъ Царевръшкия дѣлъ (Султанъ теле), който представлява отъ себе си единъ красивъ масивъ, останалитѣ части отъ планината вѣтъ отъ българскитѣ предѣли сѣ предимно безлесни и неинтересни спусъци.

Българската Осоговия географски се дѣли на две части — източна и западна и като граница между тѣхъ се взема дѣлбокото корито на Новоселската рѣка, която протичи меридиално отъ югъ къмъ северъ.

На западъ е високия и по-интересенъ за туриститѣ планински дѣлъ, въ който се очертаватъ най-високитѣ върхове Руенъ — 2253 м., Шапка — 2163., Бегъ-бунаръ — 2050 и пр., голѣмитѣ осоговски рѣки — Бистрица, Елешница, Каменица и Крива рѣка.

Общата конфигурация на Осоговъ е чисто планинска въ всичкитѣ ѝ географски, геоложки и петрографски дѣлове, независимо отъ сѣщественитѣ имъ отлики. По нейната снага

нѣма нито обширнитѣ торфени плата на Витоша, нито широкитѣ котловини на съседното Крайще, нито шеметнитѣ върхове и чуки на Рила и Пирина.

Докато въ западната си половина планината се издига мощно, като слабо разчлененъ масивъ съ подалпйска височина и архаични скали, напротивъ въ източния си дѣлъ тя представлява отъ себе си богато разчленена хълмиста планина, въ която — покрай старитѣ кристалинни скали — сѣ наслагани най-разнообразни седименти отъ цѣла редица формации.

Стѣснена въ югозападната си половина отъ политическата ни граница, западния дѣлъ на планината, така както го ограничихме малко по-горе, представлява отъ себе си единъ почти правиленъ равнобедренъ тригълникъ съ основа линията Деве-баиръ — Кюстендилъ и рамена Деве-баиръ — Щърби камъкъ и Щърби камъкъ — Кюстендилъ. По-голѣмо разширение добива източния дѣлъ между р. Струма въ Кюстендилско поле и връхъ Дръндерица — около 50 км. по права линия. Надлѣжъ отъ в. Бождерица до Струма въ Дупнишко поле нашата планина мѣри около 90 к. м.

Срѣдната височина на Осоговската планина не е още точно опредѣлена, но колкото се отнася до западния ѝ високъ дѣлъ, ние сме наклонни да мудадемъ приблизително срѣдната височина на Витоша, т. е. около 1350 метра.

Относителната височина на най-високия Осоговски връхъ Руенъ (2253 м.) спрямо Кюстендилъ е 1703 м. или приблизително колкото е и относителната височина на витошкия Черенъ връхъ спрямо София — 1748 м.

Радиалниятъ обглегъ на Руенъ е около 170 к. м., но благодарение на планинския крѣгзоръ той е още по-обширенъ и единъ отъ най-пленителнитѣ за окоото, душата и ума на наблюдателя.

Въ географската номенклатура на Осоговската планина господствуватъ имената на селищата, тъй като тя е една отъ най-населенитѣ български планини и въ това отношение напомня низкитѣ Родопи и севернитѣ клонове на Стара Планина. Осоговскитѣ селища се издигатъ дори до 1500 м. надморска височина.

По своитѣ хубави букови гори, красиви долини и поляни, Осогово ни напомня Стара планина и Срѣдна гора. На такава именно поляна, всрѣдъ венецъ отъ високи буки подъ самия връхъ Кюнека (на около 1650 м. надморска височина) ще се издигне хижата „Руенъ“ съ единъ обширенъ къмъ Рила и Пирина източенъ изгледъ. До хижата се отива отъ Кюстендилъ презъ с. Богословъ, гор-

ската стражарница съ хубавата студена чешма (1340 м.) по моста Памука (1435 м.).

Като гранична зона, движението към високите гранични върхове отъ Руенската група става съ разрешение, което на туристите винаги се дава, като имъ се указва и най-широко съдействие.

На услуга на излетниците сж и двата туристически клона отъ Б. Т. Д. и Ю. Т. С. въ Кюстендилъ.

Пъкъ и самия пжтъ до Осоговската планина е единъ отъ най-интереснитъ. Отъ про-

зореца на трена любознателниятъ туристъ ще се налюбува на западнитъ дѣлове на Витоша, ще поглежда алпийската верига на Рила, ще почувствува мощността на каменовжлениитъ галерии на Пернишкото поле, ще види старинния манастиръ при Земенъ, ще зърне красивия водопадъ Скавица, ще се наслаждава на хубавото струмско дефиле съ неговитъ разнообразни каменни фигури, ще се любува и на пирамидалнитъ тополи на Кюстендиското поле градина.

П. д.

*

ИЗЪ СТРАНДЖА ПЛАНИНА

Странджа! Това име се е произнасяло още отъ най-старитъ времена съ тихъ, но пълень съ жаръ гласъ, като че задъ него се е крила нѣкаква мистерия, като че то е означавало дълбока безпредѣлна бездна, като че, ако се произнесе високо, това име ще издаде легловището на безсмъртнитъ и страшни хайдуты — ратници за свободата на поробена България.

Странджа и до днесъ остава далечъ отъ насъ, и днесъ туристи редко я кръстосватъ и съ своитъ пѣсни не я разбудятъ отъ вѣковния сънъ.

Пълень съ жажда и трепетъ да надникна въ великата книга на нейнитъ мистерии и красоти, осъмнахъ въ ранно априлско утро на пристанището въ Бургасъ. Въ града оставамъ до вечерята. Искамъ да постоя поблизу до морето, по-дълго да го погледамъ, по-силно да го почувствамъ. Защото отъ утре по пжтя ми ме чакаха хиляди неизвестности.

На следната сутринъ проливень дъждъ и сиво облачно небе като че се мжчеха да потиснатъ всичко хубаво и мило и да преградятъ пжтя ми къмъ Странджа. Едва къмъ обѣдъ валежа намаля, облацитъ потеглиха бързо за далечни страни и отвориха и моя пжтъ къмъ югъ.

И азъ тръгнахъ.

Странджа, като че ли наведена надъ морето да се мие, се показва предъ мене въ синкаво виолетова, чиста премѣна. Протегнала тѣлото си надолу все покрай морето, тя достига чакъ до Босфора и приютва Цариградъ, а е пригърната отъ рѣкитъ Еркене, Марица и Тунджа, които като гигантски пиявици сж впили смукала въ тѣлото ѝ.

Съ мжка се върви по морския крайбрѣженъ пѣсъкъ, прошаренъ съ фрагмитесъ и други трѣстики, докато се стигне до По да и

Мандренското блато, но още по-трудно се върви по разкаляния пжтъ до Ченгене скеле, единъ чудено красивъ заливъ срещу бургаското пристанище, дето нѣвга разтоваряли, пъкъ и сега още разтоварватъ много гемии. Цѣлото пристанище е почернѣло отъ дървени вжглища, приготвени за Цариградъ.

Край горския пжтъ, близу до пристанището видѣхъ и първия жителъ на Странджанския край, дошелъ да ме посрещне. Това бѣше дългъ, свѣтло сивъ, отдолу жълтеникавъ и съ свѣтло оранжева глава смокъ-заменисъ. Тукъ наоколо, а и по-нататъкъ, хълмоветъ и долините сж покрити съ низки млади джбови дървета — свидетели на пораншно безжалостно разпиляване на народното богатство.

Приетъ добре и отпочиналъ на поста Ченгене скеле, пакъ потеглямъ по пжтя, който се вие все покрай морето въ посока на Созополъ.

Какво красиво море, каква стихия, каква безпредѣлна водна ширъ! Далечъ лъщятъ на слънцето бѣли платноходки, надувани и карани отъ вѣтъра, а край брѣга хиляди пѣстри черупки покриватъ като разкошенъ килимъ морския пѣсъкъ.

Пѣсъчната пустинна ивица надолу край морския брѣгъ като че иска да погълне всичко. Дюнитъ, покрити тукъ-тамъ съ стрѣчета отъ юнкусъ, бѣха така красиво и чудно надиплени отъ вѣтъра, че и най-вълшебния скулпторъ не би помислилъ, че може да стори това. А по пѣсъка ходенето е съвсемъ трудно. Краката затъватъ, едвамъ се извличатъ, за да потънатъ отново. Всичко това дотѣква страшно и на човѣка му се иска просто да се тръшне въ пѣсъка и да не става вече.

Едва къмъ полунощъ, следъ като се

лутамъ изъ мочурлива равнина безъ пжтъ, достигамъ Созополъ, ржководенъ само отъ въртящия се фаръ, който като грамадна звезда гаснѣше и свѣтваше на черното небе.

Рано утринѣта пжтечка пакъ изправя сивия си силуетъ. Още отъ самия градъ нататкъ къмъ село Кюприя почватъ пакъ пѣсъци. На двадесетъ минути отъ града, всрѣдъ жълтия пѣсъкъ се гуши голѣма каменна чешма — едничкия почти източникъ за вода на града.

И отъ източника нататкъ пакъ пѣсъци и мжка, докато мина край голѣмитѣ и красиви блатата Алепу и Аркутино и навлеза въ хубавитѣ джбови гори, покриващи цѣлата околностъ при залива Зейтинъ буруну. Прехвърлямъ малкитѣ склонове на Ченгеръ баиръ, потъвамъ и се изгубвамъ въ едно кжтче отъ зелениѣтѣ обятия на девственицата Странджа. Мъничка пжтечка ме извежда на брѣга на рѣката Карганъ, близу до нейното устие. Широка, пълноводна, съ почти замрѣло течение и толкова бистра, че ясно личи всичко по тинестото ѣ дѣно, тя имаше изгледъ на

сжщинска тропическа рѣка всрѣдъ нѣкой непроходимъ лесъ. Надвисналитѣ почти до нея клони хвърлятъ по гладката водна повърхностъ тъмно-зелена отсенка, далечъ нагоре се образува нѣкакъвъ тъменъ тунелъ. Всичко тукъ е мълчание и тайна.

Дълго се лутамъ още изъ малки горски пжтеки. Изведнѣжъ попадамъ на малко мжжко общежитие. Около тридесетъ покрити коли, смѣкнати отъ колелетата, бѣха наредени въ кръгъ около огнище и превърнати въ колиби. Това сж жилища на турци, дошли съ волскитѣ си кола чакъ отъ Дели-ормана, да правятъ дървени вжглища.

И като погледне човѣкъ, какво е унищожено, какви чудни мѣста сж оголени отъ своитѣ дървета идва му да дигне ржка и прокълне човѣка.

Горска пжтечка ме спуска между върха Узундже и едноименния заливъ при брѣга на голѣмо блато. Минавамъ пакъ по тежки пѣсъци и достигамъ кацналото на високия морски брѣгъ селце Кюприя.

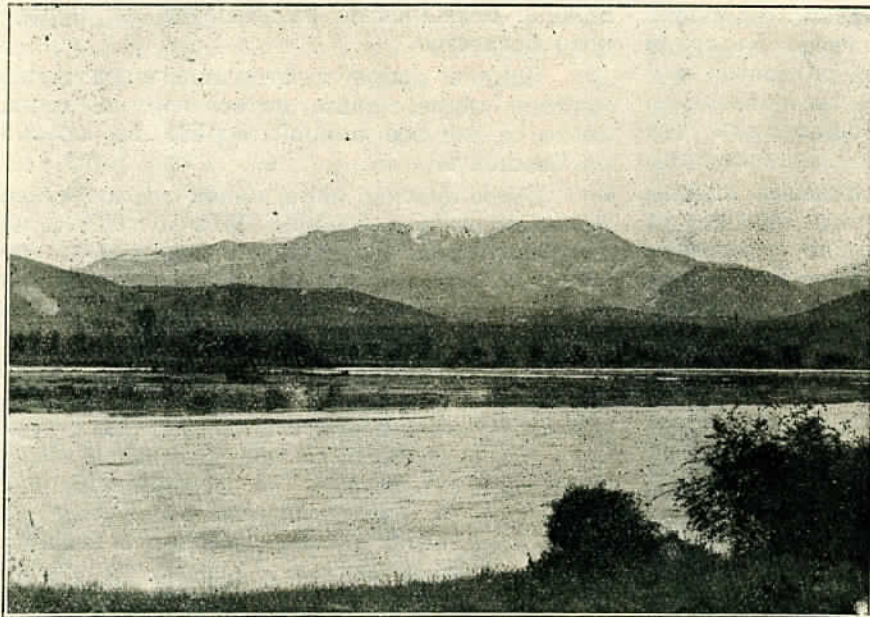
П. Пьерини

*

ВЪ ЗАПАДНИТЪ СКЛОНОВЕ НА ПИРИНА

По долината на река Струма, северно отъ Кресненския проломъ, въ западнитѣ

ново. То се състои отъ около 300 кжщи прѣснати въ нѣколко

Струма съ Пиринъ
склонове на Пирина (вече въ пояса на джбовитѣ гори), се крие планинското село Сърби-

махали, като съ изключение на полската махала, всички останали сж скрити задъ първитѣ пирински върхове надъ р. Струма. Най-удобния пжтъ за селото е шосето или дековилната линия по долината на Струма до гара Крупникъ, отъ дето почва историческото Кресненско дефиле. На половинъ километъръ северно отъ гарата се протѣга солиденъ дълъгъ дървенъ мостъ, който свързва шосето по Струма съ това къмъ Сърбиново и Пирина. Шосето като прави зигзаги надъ полската махала, издига се подъ върха Въртичевица, върви хоризонтално, по течението на Сърбиновска река и стига до централната махала, наречена селото, разположена отъ дветѣ страни на рѣката.

С. Костовъ

Посрѣдъ джбовитѣ и кестенови гори, прошарени съ по нѣкой грамаденъ вѣковенъ боръ, наричанъ тукъ Църната, се показватъ керемиденитѣ покриви на хигиенични двуетажни кжщички, прѣснати или групирани по течението на рѣкитѣ. Последнитѣ сж врезани дълбоко и стрѣмно се спускатъ къмъ Струма. Това сж Ракитничка рѣка, Сърбиновска и Горещица, която минава презъ Качева махала.

Северно отъ Качева махала се издига стратегическия Качевъ връхъ, който владѣе низинитѣ на западъ къмъ Струма и на югъ къмъ селото. На върха, още личатъ развалинитѣ на братска могила. Тукъ почиватъ незнайни войни отъ 50 полкъ, паднали презъ Балканската война. Единствения дървенъ кръстъ е строенъ и окаченъ въ клонитѣ на съседния храстъ.

На югъ подъ Качевия връхъ се забележава ту по-слабо, ту по-силно изпарение. Казватъ, че нѣкога имало тукъ горещъ изворъ съ баня. Помамени отъ това предание трудовашки команди напразно сж правили миналата година разкопки и сж търсили извора.

Отъ дѣсно на Сърбиновска рѣка срещу

връхъ Врътичевица се издига Кулата, така наречена по нѣкогашния турски воененъ постъ. Въ подножието на Кулата, по течението на Сърбиновска рѣка се издигатъ вече голѣми солидни постройки. Това сж постройкитѣ на дружество Пиринъ, което разработва тукъ новооткрита каменовъжлена мина. Въ самото село, по двата брѣга на рѣката сж пробити нѣколко галерии. Вжглицата отъ тукъ не се различаватъ по качество отъ Пернишкитѣ. Между постройкитѣ на мина Пиринъ се издига и една пробна пещъ за произвеждане на тежки минерални масла.

Въ селото има прогимназия, две основни училища и доста хубава черква Св. Димитъръ, възобновена върху опожарени развалини.

Въпреки планинския характеръ на селото, климата благоприятствува да има растителностъ, свойствена на тази отъ долината на Струма.

Гънкитѣ на дивния и легендарния Пиринъ криятъ не само природна красота, но още културни селища и неизчерпаеми земни богатства.

С. Алексиевъ

*

САМОДИВЕЦЪ

Учебникътъ по география пише, че Самодивецъ е най-високия връхъ на източна Сръдна гора, наречена още Караджа-дагъ или Сърнена гора, която започва отъ р. Стрема и свършва хълмисто до завоя на р. Тунджа къмъ Ямболъ.

Разпростирамъ картата и търся съ очи означението на Самодивецъ. Разположенъ между селата Турия и Рахманлий, той стои като новъ населенъ пунктъ на самодиви и весталки. Дълго гледамъ и решавамъ първитѣ два празнични дни презъ м. май да ги използувамъ за възлизане на върха по пѣтя Казанлъкъ-Павелъ-Баня и Турия. Този пѣтъ избрахъ, защото той води по долината на р. Тунджа презъ прочутата розова долина.

На 23 май сутринта азъ слязахъ на гара Казанлъкъ. Следъ четвъртъ часъ вече крачехъ по шосето за Калоферъ. Пѣтя се губи въ зеленина и като платнена лента дърпа и открива предъ човѣка все нови и нови картини. Следъ единъ часъ пѣтъ стигнахъ моста Копринка на р. Тунджа. На Копринка реката протича между два гранитни хълма, които естествено преграждатъ коритото и образуватъ съ високитѣ успоредни на реката височини, единъ високъ басейнъ,

широкъ отъ 350 м. до 2 клм. и дългъ 6—7 клм.

Следъ часъ време азъ стигнахъ на голѣмъ мостъ, нареченъ „Шайтана“, който като змия се прехвърля надъ рѣката. Човѣкъ не може да си обясни, какъ се той поддържа на такова голѣмо разстояние, безъ да има подпори въ средата, и си обяснява, че това е работа на дявола, отъ дето носи и името си мостътъ. Тукъ пѣтътъ се раздѣля: единътъ продължава къмъ Колоферъ, а другиятъ завива на лѣво и минава презъ селата Видинъ и Павелъ-Баня за Турия. Въ Павелъ-Баня не се спрѣхъ. Оставихъ да го разгледамъ на връщане. Отъ тамъ вземамъ единъ другаръ и заедно съ него тръгнахме за Турия. Искяхъ още същия денъ да стигна върха. Въ единъ часа ние бѣхме вече въ Турия. Разположено по течението на турийската рѣка, заградено отъ всички страни съ високи хълмове, то изглежда гиздаво скжтано въ тази прегръдка на природата. Червенитѣ покриви и бѣлосани стени придаватъ на селцето видъ на малко градче. Следъ малкъ престой потеглихме къмъ върха. Отъ далечъ той горделиво издигаше своята глава и хвърляше надмененъ погледъ на около си. Слънцето обилно пилѣеше

своите лъчи и даваше още по-голям блъсък на ореола на Самодивецъ. Азъ съ очи слѣдяхъ показания ми пътъ, по който ние щѣхме да изоставимъ шосето, което води по рѣката за Рахманлий и по рахманлийската пѣтека щѣхме да изкочиме по западния склонъ на самото било на масива, а отъ тамъ и на самия връхъ. На върха се забелѣзваше пирамидата, построена отъ нашия картографически институтъ презъ 1920 година. Потеглихме въ 2 часа. Пѣтътъ ни вървѣше между розови градини, чийто аромат пълнѣше въздуха. Тѣхните хубави редове обкичени съ червени и бѣли рози представляваха цѣфнали усмивки на този малък и бодлив храстъ. Розовите градини се простираха чакъ до гората и приличаха на чудновата тантела, която бѣ пришита къмъ голѣмото зелено наметало на гората. Напуснахме шосето и хванахме на дѣсно пѣтя по р. Кара Окушъ притокъ на Турийската рѣка. Тукъ, не следъ дълго, дойдохме на мѣстността наречена „Старо-село“, дето порано било заселено селото Турия. Скоро излезохме на една хубава поляна, послана съ хубава висока трева. Зоватъ я „Мечовъ конакъ“. Тукъ пасѣха сега само нѣколко стада овце.

Напълнихме матаркитѣ съ вода и поехме стрѣмната пѣтека за къмъ билото. Пѣтътъ ни напусна вече рѣката и сега зигзаговидно вървѣше право на горе. Ние погнахме въ красивъ зеленъ тунелъ. Силната слънчева свет-

лина тукъ съвсемъ отслабна и зацари пълень полумракъ. Не следъ дълго време излезохме на една широка алея. Стройни високи букаци красѣха двете ѝ страни. Слънчевата свѣтлина на петна-на петна се откриваше на постлания съ шума пѣтъ, който изглеждаше, като дълга, разпростряна зебровъ кожа. На дѣсно отъ пѣтя се спущаше стрѣмень долъ, нареченъ „Мечовъ долъ“. Подхлъзне ли се човѣкъ, погледътъ не вижда, де би се спрѣлъ. А на лѣво се издигаше голѣма стрѣмнина. Ние съ мжка вървѣхме по това нанагорнище. Най-после достигнахме на едно малко равнище, отъ дето

започва едно по-дълго равно мѣсто. Отъ тукъ нататъкъ пѣтя се именува „Равния пряскупъ“, навѣрно отъ това, че равниятъ пѣтъ се прислупваше отъ голѣмитѣ дървета, а по-нагоре, дето почваше пакъ нанагорнището той се казва „Витата пѣтека“ и кривъ безкрайно нагоре въ зигъ-загъ.

Скоро стигнахме до голѣма поляна, цѣлата покрита съ висока трева. Предъ окото се откри широкъ просторъ. Надалечъ въ хоризонта се виждаше протежението на голѣмия Родопски масивъ, който подигаше хълмоветѣ си къмъ небето. Предъ него лежеше р. Марица и широкото пловдивско поле.

Отъ поляната до върха Самодивецъ оставаха само двадесетина минути. Пѣтеката води презъ буйна папратъ. На едно открито

мѣсто се виждаха развалинитѣ на нѣкогашна стражарница. Тукъ презъ турско време е имало постъ, който е охранявалъ пѣтя, който води най-преко отъ Пловдивъ за Свищовъ презъ Химитлийския проходъ, и е игралъ стратегическа роль за голѣмата турска империя. По пѣтя ми обърнаха внимание малки букови дръвчета, които бѣха особено декорирани. По тѣхъ листа не се виждаха, а на мѣстото имъ лъщѣха нѣкакви малки черни животинки. Приблжихъ се до тѣхъ. Това бѣха майски бръмбари. Тѣ нападнали младитѣ дръвчета и имъ изяди листата. Тѣзи паксоници обричаха на изсъхване нападнатитѣ отъ тѣхъ дръвчета.

Най-после следъ три часа пѣтъ отъ с. Турия ние бѣхме на върха. Той

представлява едно малко плато, обиколено съ доста висока растителностъ. Зимно време, когато листата сж окапали, човѣкъ може широко да гледа на всички посоки, а сега трѣбва да се изкачи на каменната постройка на пирамидата. Отъ тамъ предъ менъ се откри голѣмъ и величественъ кржгозоръ. Самодивецъ гордо господствува надъ всички други върхове около си. На северозападъ сж Остриговца (Купенътъ) и Малкъ-Братанъ, по-нататъкъ Малкъ-Високъ, Голѣмъ-Високъ и Куклата, на западъ Хаджарскитѣ височини, на изтокъ Кулата (Св. Ни-

Подъ Мусала

фот. Стратешъ, Ловечъ

кола) на юго-изтокъ Русарито и Каваклийка (Нишереската нива). Долината на рѣка Тунджа се ясно вижда съ голѣмитѣ овошни градини и зашумени села. Далечъ нѣкъде алтънъ Калоферъ показваше своето сѣществуване, а още по-нататѣкъ се простиратъ Казанлъкъ, Шипченския манастиръ, Мъглижъ, Енина. Задъ цѣлата тази красива гледка се спущаше като преграда голиятъ хребетъ на Стара Планина. Юмрукъ-чалъ лъщи съ бѣлъ калпакъ. Около него се редятъ Кадемлията, Купенѣтъ, Мара-Гидикъ, Мазалатъ. Отъ тукъ се виждаха и проходите Русалийски, Химитлийски и Шипченски.

Върхътъ Самодивецъ е извѣстенъ съ следнитѣ мѣстни названия: Голѣмъ-Братанъ и Закланото-момче. Второто име си е получило отъ това, че въ турско време тамъ било намерено едно момче заклано отъ турцитѣ. Растителността по него е най-разнообразна: на припецитѣ расте джбѣтъ, а по усойнитѣ мѣста букътъ, примесени съ габъръ, дрянъ, череша, липи, върби, кавланъ (яворъ), трепетлика, киселици, круши, леска и др. По него се среща игличина, теменуга, кукурякъ, папратъ, синята тинтява, малини, капини, ягоди, синчецъ, сърчовина и др. Фауната се характеризира изобщо съ фауната на нашитѣ планини. Изключение е само мечката и голѣмитѣ глутници вълци. Тукъ се срѣщатъ диви свини, сърни, зайци, лисици, диви котки, язовци, катерици, сѣнсаръ, орли, соколи, славеи и др.

Вечерта бавно идѣше къмъ насъ. Слънцето взе да клони на западъ и върховетѣ загорѣха въ злато и сребро, а въ доловетѣ почна да се разстила голѣмата дланъ на нощта, която все повече и повече обхващаше съ прѣститѣ си височинитѣ. Гората цѣла се огласи съ птичи хоръ. Чуваше се прекъснато биене на звѣнциитѣ на стадата и говедата, които вече се прибираха. Задуха тихъ вѣтръ и гората взе да шепти своитѣ стари напѣви. Съ мъжа се раздѣлихъ съ цѣлата тази величественостъ на природата и нейната вечерна молитва. Нагазихме презъ цѣли поляни съ малини и излѣзохме на птеката, която стрѣмно се спуща надолу. Следъ часъ и половина ние бѣхме вече въ с. Турия.

На другия денъ отъ градинитѣ излѣзохме на северо-източния край на селото въ мѣстността Ярѣтъ. Тя е интересна и забележителна съ своитѣ земни форми, добити отъ ерозията на водата. Водата е измила и прорѣзала на 10—12 метра дълбочина единъ неголѣмъ долъ, като е направила огъ пещливата почва най-чудновати форми. Ето, майка приютила дветѣ си дѣца, тамъ цѣла тълпа хора се стремятъ нагоре. Тамъ долу грамаденъ рицаръ ездѣ на едно чудновато животно, а горе надъ него соколъ разперилъ криле и му пази сѣнка. Азъ дълго гледахъ и се любувахъ на тѣзи фантастични картини, които водата най-свободно е творила съ своята сила.

Woff.

*

ПЖТУВАНИЯ ПРЕЗЪ БЪЛГАРИЯ ВЪ 1827 ГОД.

(Narrative of a journey from Constantinople to England)
отъ R. Walls

Авторътъ на това съчинение придружавалъ лордъ Странфордъ Редклифъ при отиването му презъ 1821 година като посланикъ въ Цариградъ и следъ това станалъ пасторъ при английското посолство въ Пера. Презъ своето пребивание въ Турция той водилъ преписка съ мнозина приятели, като имъ съобщавалъ най-важнитѣ събития, на които билъ свидетел. Когато се завърналъ въ Англия, далъ отчетъ за своето пжтуване, който излѣзълъ подъ горното заглавие презъ май 1828 г. Книгата му много се е чела тогава: още сжщата година излѣзла въ френски и немски преводъ, а на следната година оригиналтѣ претърпѣлъ трето издание. Първата половина на книгата е изпълнена съ описание на пжтуването отъ Цариградъ до Русе; тя е интересна и за читателитѣ на „Български Туристъ“, защото описва нѣкои кжтове отъ Стара-планина.

„Възкачихме се по една низка планинска верига, която се взема за начало на Стара-планина. Отъ северъ планината изглежда непристъпна стена и като че ли бѣга на дължъ по хоризонта по права линия, подобно на чудовищна, до облацитѣ възходяща стена. Старитѣ сж имали такова мнение за височината на тази планина, та Помпоний Мела поддържа, че Черно и Адриатическо море се виждатъ сжщевременно отъ върха ѝ, а Плиний казва, че планината е висока шестъ мили, сир. по-висока отъ Андитѣ и Хималаитѣ. Тази планина била наречена Хемусъ отъ грѣцката дума haïma, кръвъ на Тифона, защото споредъ баснята, Тифонъ се възкачилъ тамъ, за да достигне небето, когато Юпитеръ го разгромилъ.

„Нашиятъ пжтъ вървѣше презъ полски и привлекателни, макаръ доволно прости пейзажи. На два часа пристигнахме въ една гра-

мадна равнина, която лежи между низката и висока планински вериги. На нѣкои мѣста течеха бистри рѣки въ каменни корита, които бѣха обиколени отъ храсталакъ и раскошна зелена трева, подобно на английскитѣ чифлици. Тукъ-тамѣ равнината се разширяваше въ голѣми ливади и пасбища, които бѣха оживени отъ овце и рогатъ добитѣкъ, или въ житни полета, въ много отъ които житото бѣше пожънато. Посрѣдъ тази разкошно обработена страна се намира селото или подобре група отъ села Русо-Кастро, дето ние пристигнахме на три часа при брѣзъ вървежъ.

„Отъ тукъ нататѣкъ нашиягъ пѣтъ минаваше презъ една очарователна мѣстностъ, дето отъ дветѣ страни на пѣтя бѣха разпрѣснати групи храсталаци. На шестъ часа пристигнахме въ село Бини, дето искахме да пренощуваме. Но тукъ нѣмаше никакъвъ ханъ, та ние бѣхме заведени въ частна кжща. Добритѣ хорица имаха само една стая, и ние трѣбваше да се приспособимъ между фамилията. Вжтрешността на кжщата бѣше чиста, приятна и здрава. Подѣтъ бѣше пометенъ, чергата постлана, единъ голѣмъ огънь пламтѣше на огнището, и когато се прострѣхъ между любезнитѣ хорица и видѣхъ на пламѣтъ, какъ блещатъ тѣхнитѣ почтени лица, почувствувахъ се като у дома. Ние бѣхме си донесли овчо месо отъ Русо-Кастро. Бабата ни го опече, па освенъ това ни направи пита, къмъ която прибави кисело зеле, вино и ракия. Най-после тя сложи вечерята на единъ столъ и ни покани тѣй весело и ловко, че би направила честь и на една английска кухня. Презъ време на тази работа тя бѣше забрала на бедрото си хурката, и вретеното ѝ бѣше постоянно въ движение. Тази проста машина снабдяваше цѣлата фамилия съ облекло. Следъ вечерята домакинята ми направи кафе, и ние всички си легнахме да

спимъ. Азъ се събудихъ сутринѣта и видѣхъ трудолюбивата жена и една отъ дѣщеритѣ ѝ при блесѣка на огъня, че предатъ памукъ. Тѣ ме погледнаха и изпѣха съ тихъ гласъ една пѣсенъ съ сладка мелодия. Азъ си спомнихъ за моята отдалеченостъ отъ родната страна, за любезността на тѣзи добродушни хора спрямо единъ чужденецъ, за Мунго Парка¹⁾ и неговия трогателенъ разказъ при подобна сцена, и бѣхъ като него трогнатъ до сълзи.

„Ние трѣгнахме на утрото при звездна свѣтлина. Бѣше почнало да става студено. По нашия пѣтъ лежаха доста български села въ тази плодородна страна, и ние видѣхме твърде много овце, кози, волове и биволи, но нито единъ конь. На десетъ часа бѣхме въ Айтосъ, който е прочутъ поради топлитѣ си бани.

Ние се изкачихме на първата верига отъ голѣмия Балканъ и получихме представа за неговата дъждовна природа. Вѣтрѣтъ се бѣше обърналъ къмъ югъ, и мрачни дебели облаци висѣха надъ планината. Следъ единъ часъ слезохме и пристигнахме въ една отъ ония широки и плодородни равнини, каквито тѣй много ги има въ недрата на тази планина. Тя бѣше около четири часа дълга и повече отъ единъ широка. Една рѣка течеше презъ срѣдата ѝ. Долината бѣше покрита съ села, стада, жита, лозя и овощни дървета, и всичко доставяше очарователна картина отъ полска красота. Дърветата нищо не бѣха изгубили отъ своитѣ

Градище при с. Смочанъ, Ловешко

листа, зимнитѣ посѣви бѣха изникнали, пасбищата бѣха раскошни и зелени, но нищо по-поразително отъ непристѣпнитѣ планини, които затваряха долината. Ако би билъ нѣкога Джонсонъ въ тѣзи страни, вѣрвамъ, че би изобразилъ своята долина

¹⁾ Знаменитъ шотландски пѣтешественикъ (1771—1806). Презъ 1795—96—97 год. пѣтувалъ по вжтрешността на Африка, дето му се случила аналогична сцена. Бележка на преводача.

въ „Rasselas“ споредъ изгледа на тая балканска долина. Когато се огледахме, не можахме да откриемъ, откъде влезохме и какъ щѣхме да излеземъ. Между това ние следвахме течението на рѣката, докато пристигнахме до вертикалната стена на срещната страна на долината. Спомнихъ си сцената въ „Хиляда и една нощ“ и заклинанието: „Отвори се, Сезамъ!“ Предъ насъ планинската стена като че ли е била разцепена, и една тѣсна пропастъ ни се показваше, въ която ние влѣзохме по течението на рѣката. Малко тѣй великолепно и живописни дефилета съществуватъ въ Европа. Отвеснитѣ стени на пропастьта се издигаха на грамадни височина, залесени отъ политѣ до върха, а между тѣхъ блещукаше много тѣсна ивица отъ синьо небе. Ние следвахме нѣколко време коритото на рѣката и се задълбочавахме все по-навътре въ дефилето. Азъ мислѣхъ, че ще трябва да следваме рѣката по целия ѝ пѣтъ въ мрачната дрезгавина, която ни обгръщаше, докато излеземъ на другата страна на планината; обаче, спедъ малко време напуснахме пропастьта, качихме се нагоре и най-после пристигнахме на върха на втората верига. Ние минахме презъ много пропасти по клатещи се мостове отъ тънки дъски, които бѣха поставени тѣй хлабаво, че се вдигаха, на единия край, когато ние стѣпвахме на другия. Почваше да се мръкнуча вече, когато достигнахме една долина, въ която лежеше прелестното село Лопеница, дето искахме да пренощуваме.

„Лопеница лежи въ подножието на голѣмия Балканъ. Който пристига тукъ, честитява си, че е преминалъ планината живо и здраво. Ние имахме още и други причини да се радваме, че сме достигнали целта, защото бѣхме мокри, истинали, уморени и гладни, и никога не бѣше по-желателно едно мѣсто за почивка. Пристигнахме въ единъ чифликъ, който бѣше заграденъ съ плетъ. Вътре въ двора се намираха много здания, отъ които

само едно струваше и имаше особнтъ почителенъ видъ. То бѣше ново, здраво и чисто, понеже не преди много време бѣ получило сива мазилка. Ние го намерихме пълно съ хора. Но за минута всички се разотидоха. Подѣтъ биде сметенъ, чергитѣ постлани, голѣмъ огънь пламна на огнището; и когато влезохъ въ предверието, никога не мислѣхъ нито въ Англия, нито въ Уелсъ, да съмъ виждалъ едно по-чисто, прелестно и сгодно селско жилище. Извадихъ си мокритѣ дрехи и се прострѣхъ предъ огъня, чувствувайки се въ най-приятно разположение.

„Нашето намерение бѣше да трѣгнемъ посрѣдъ нощъ, но поради силния дѣждъ отложихме трѣгването, докато селскитѣ петли ни съобщиха приближаването на деня. Никога не бѣхъ слушалъ такъвъ концертъ. При първия сигналъ отговаряха всички въ бърза приемственостъ отъ кжща на кжща и най-после кукуригаха всички заедно. Види се, че тукъ петелътъ има приписваното му отъ Милтона действие — да разпрѣсва ариергарда на тъмнината.

„Ние оставихме нашия хазяинъ преди разсъмване. Нашиятъ пѣтъ вървѣше все още по последнитѣ ребра на Балкана, а по нѣкога и по равнини. Въ една отъ тия равнини срещнахме наново рѣката, съ която бѣхме дошли въ планината; тя тукъ се нарича Голѣма Камчия и тече паралелно съ Балкана къмъ Черно море. Човѣкъ би повѣрвалъ, че коритото на рѣката, която си отваря пѣтъ отъ едната страна на планината при политѣ ѝ, като пререзва цѣлата верига и излиза на другия, представлява пѣтъ и избавя отъ необходимостта да се кара пѣтя презъ грамадната планинска верига. Въ всѣка друга страна би построили такъвъ пѣтъ, но турцитѣ не желаятъ да махнатъ тѣзи страшни прегради, които природата е поставила между тѣхъ и севернитѣ имъ неприятели, за да не улеснятъ нашествието на последнитѣ“.

Превелъ отъ английски: К. Стояновъ

✱

КЪМЪ ЕТИМОЛОГИЯТА НА ВИТОША

Едно отъ най-важнитѣ сръдства за историческо изследване е събирането и изучаването на мѣстнитѣ названия. Опитътъ учи, че тѣ въпреки езикови и политически промени станали въ известна областъ, могатъ да се запазятъ съ течение на векове. Затова много пѣти тѣхното изследване представя ценно или едничко сръдство за опре-

дѣляне на по-раншни езикови и етнографски отношения. Достатъчно е да приведемъ известния примѣръ Лайпцигъ, изопачено отъ първичното славянско название Липиска (отъ липа), което име ясно показва до кжде сж стигали нѣкога славянскитѣ колонии въ Германия. Особено рѣщавашо значение имаха мѣстнитѣ наименования въ изследването на

гръцката предистория. Отъ еднаквостта на -нт- и -с- въ старогръцки имена, като Корингъ, Парнасъ и др., които не могат да се тълкуватъ отъ старогръцки езикъ, и въ малоазийски като Халикарнасъ, Алинда и др. можа да се заключи, че неиндоевропейскитѣ народи на Мала-Азия сж населявали и Гърция преди идването на гърцитѣ.

Мѣстнитѣ названия въ нашата родина иматъ различенъ произходъ. Почти всички народи, които сж минавали или пребивавали било за кратко или дълго време въ територията на България, сж оставили следи въ нашитѣ мѣстни имена. Така едни отъ тѣхъ сж тракийски, напр.: Месемврия, Пловдивъ, други гръцки, напр.: Анхиало, Панагюрище и пр.: трети романски, напр.: Вакарелъ, Пасарелъ, Банишора и пр. четвърти славянски, напр.: Преславъ, Стара-Загора, пети турски и т. н. Едва ли има друга страна въ Европа, чиято топонимия да представя такава пѣстра картина, където покрай чисто славянското стои турско, а до него се мждри неразгадаемо тракийско име. Този различенъ произходъ затруднява извънредно много обяснението и тълкуването на мѣстнитѣ названия у насъ. Често народътъ видоизменя, преиначава и осмисля по своему непонятнитѣ нему звукове образи. Така напр. отъ старото тракийско име Сердика славянитѣ сж направили Сръдецъ (поради сръда), отъ непонятното *Utus* — Витъ (поради вия) или отъ *Almus* Ломъ (поради ломя). Това е така наречената народна етимология, която играе извънредно голѣма роля при мѣстнитѣ названия отъ чужди или домашенъ, но вече станалъ неясенъ произходъ. Народната етимология следователно затруднява отъ своя страна още повече правилното и сигурно разгадаване и тълкуване на мѣстнитѣ имена.

Обикновено планинитѣ получаватъ своето название или отъ външния видъ и качество на самата планина, напр.: Черни връхъ, Острецъ, Копито, Мусала, Юмрукчалъ и пр. или отъ качеството на околната растителна и животинска природа, напр.: Еленинъ връхъ и др. По-рѣдко планинитѣ носятъ лични имена и то предимно на светии, напр.: Ангеловъ връхъ (въ Рила), Славиеви гори (старо название на Родопитѣ), Св. Никола (въ Средна-гора), Св. Илия и др.

Преди да се пристъпи къмъ тълкуването на мѣстнитѣ имена у насъ, необходимо е да бждатъ тѣ грижливо събрани и подредени по начало и окончание и съ кратко означение, на какво е наименоуване, напр.: планина, рѣка и пр., съ какво се отличава мѣстото и къде се намира. За жалостъ въ това отношение у насъ почти нищо не е направено. Едва следъ като имаме единъ пъленъ списъкъ на мѣстнитѣ имена, може да се пристъпи къмъ

тѣхното изследване. Защото иначе ще се даватъ често съмнителни обяснения. Една много полезна работа и неоценима услуга на българската наука биха направили туриститѣ, ако въ своитѣ излети биха се заели съ събирането на мѣстнитѣ названия по указания начинъ и въ специални дописки да ги изпращатъ, а редакцията на „Български Туристъ“, ако би отдѣлила едно мѣстенце въ списанието за тая целъ. По такъвъ начинъ неусетно би възникналъ единъ речникъ на географскитѣ имена у насъ, който би послужилъ за основа на по-нататъшни изследвания. Това е особено належащо, понеже много стари географски имена постоянно чезнатъ.

Проф. Вайгандъ отъ Лайпцигъ въ едно частно писмо до г. Делирадевъ*) изказва мнението, че името Витоша е славянско и че то е взето отъ личното име Витъ, Витанъ, Витошъ, като привежда за доказателство названията Сенготаръ и Св. Вайгъ. Въпреки моето голѣмо уважение къмъ именития лайпцигски професоръ, трѣбва да забележа, че и това тълкуване е много съмнително. Наистина много мѣста, както споменахъ по-горе, носятъ лични имена, обаче тѣ сж предимно на светии и се ограничаватъ до отдѣлни върхове, проходи и пр. На всѣкъде тѣзи имена сж свързани преди всичко съ посветенитѣ на съответнитѣ светии църкви, манастири и оброчища (у насъ). Така напр. името Сенготаръ най-напредъ се е отнасяло до пѣтя, който е минавалъ по рѣба на планината, където се намиралъ приютъ съ капела посветена на Сенготаръ, отъ после е билъ нареченъ и проходътъ Сенготаръ и найсетне и цѣлата планина е добила това име (Срв. F. Solmsen, *Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte*, Heidelberg 1922, 52 и 79 f). Следователно много мжчно може да се приеме, че една голѣма планина, каквато е Витоша ще бжде наречена по името на нѣкой си Витошъ, което име не е запазено въ български езикъ, когато достатъчно щеше да бжде за това единъ връхъ. Ако нѣкое мѣсто е свързано съ името на дадено лице напр.: то е имало тамъ владения, умрѣло и пр. мѣстото може сжщо така да получи името на лицето, но това се изразява на български съ съответното прилагателно, напр. Ангеловъ връхъ въ Рила и пр. Но и този случай е неприложимъ за Витоша. Освенъ това обстоятелството, че и другаде се срѣщатъ имена съ начална сричка Вито-, прави невѣроятно предположението, че все нѣкой Витошъ или Витанъ ще да имъ е кръстникъ. Мѣстни названия съ начална сричка Вито-освенъ Витоша и цитирани отъ Делирадевъ въ Български Туристъ XVIII 7, 108. имаме още:

*) Вж. Български Туристъ XVIII кн. 7, стр. 107 и сл.

Витово с. въ Неврокопско, Витолица с. въ Мориовско, Витовница, Витошевац въ Сърбия, Vitonice, Vitonin, Vitov, Vitova, Vitovice въ Чешко. При тълкуването на Витоша нужно е да се събират всички мѣстни имена съ начална сричка Вито- и окончание -ошъ (-а), напр.: Ватоша, Ватешъ с. въ Тиквешъ, Витуши въ Дебърско. Тѣзи имена ще се разпаднатъ разбира се на отдѣлни групи, които въпреки своята външна прилика, ще принадлежатъ на отдѣлни корени. Сжщо така трѣбва да се взематъ предъ видъ думи като „витосвамъ“ (махвамъ се) и пр. Възможно е проф. Вайгандъ да има право, че Витоша е славянско и че стои въ свръзка съ Витанъ и Витошъ, но тая връзка трѣбва да се дири въ единъ общъ коренъ, а не, че личното име е

минало върху планината.

Името Витоша стои по всѣка въроятностъ въ свръзка съ вида и характера на планината, то може да означава „водна“ планина (срв. планината Водно при Скопие) и тогава Витоша би имала общо съ индоевропейския коренъ ved „вода“ (срв. отъ Utus—Витъ, Ст. Младеновъ, Имената на десетъ български рѣки „въ списание на Българската академия на наукитъ X 42 и сл.) или „гориста“ планина, „висока“ планина или нѣщо подобно. Сега за сега поради липса на сравнителенъ материялъ за значението на името Витоша не може нищо да се каже. Въ всѣки случай името си остава още неразгадано.

Д-ръ В. Бешевлиевъ

✱

ДРУЖЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

XIX. редовенъ съборъ на Б. Т. Д. въ гр. Самоковъ. — На 13 юлий т. г. въ 4 ч. сл. обѣдъ въ салона на новоосветеното Читалище-паметникъ въ гр. Самоковъ бѣ откритъ XIX. редовенъ дружественъ съборъ съ кратка приветствена речъ отъ председателя на Централното настоятелство г. Ил. Антоновъ въ присѣдствието на 85 клонови пратеника, всички членове на настоятелството и контролната комисия и множество гости отъ провинцията и мѣстни граждани. Представители на Самоковската община, на Самоковския гарнизонъ, на Съюза на запаснитѣ офицери, на Съюза на запаснитѣ подофицери, на Съюза на гимнастическитѣ дружества Юнакъ, на Съюза на класнитѣ учители, на читалище „Отецъ Паиси“, на Самоковскитѣ туристически клонове „Рилски Туристъ“ отъ Б. Т. Д. и „Рила“ отъ Ю. Т. С., на Юношкия туристически Съюзъ и на други културни организации въ града поднесоха своитѣ приветствия и пожелаха плодотворна дейностъ на събора, а отъ събора бидоха поздравени телеграфически Н. В. Царьтъ, Министърътъ на Народното просвещение и Съюзътъ на славянскитѣ туристически дружества.

Пристъпайки къмъ дневния редъ г. Илия Бърдаровъ отъ Плевенъ реферира върху *Туризмътъ и държавата*. Г. Бърдаровъ даде една ясна и определена дефиниция на дветѣ тѣзи понятия — *туризмътъ* и *държавата* — дефиниция, която всѣки съзнателенъ туристъ носи въ душата си. По-нататъкъ референчикътъ разграничи понятието *народъ* отъ понятието *държавата*, която представлява само механизъмътъ, който ръководи народния животъ, но не и неговата сжщина. Ние, туриститѣ работимъ въ истинския смисълъ на думата за народа, а държавата т. е. управляващитѣ кржгове сж длъжни да видятъ и осъзнаятъ тази наша народополезна дейностъ, да я оценятъ по достоинство и да я подкрепятъ съ всички средства, съ каквито могатъ и разполагатъ. Това имъ се налага толкова повече и поради обстоятелството, че туристътъ е човѣкъ съ чиста душа, съ кристално чисто родолюбие, че той е човѣкъ съ „птиче, орлово сърце, съ откирта за гласа на природата душа“. Физическа и морална здравина — това сж и предпоставкитѣ и най-сжщественитѣ условия за единъ истински туристъ и гражданинъ, които ние култивираме въ себе си и съ всички сили се стремимъ да

прѣснемъ на всѣкъде — въ градове, села и паланки — между своитѣ съграждани. Но нашитѣ дела въ планинитѣ и нашия подвигъ въ селищата трѣбва да бждатъ видени отъ всички, а най-вече отъ тѣзи, които интересува тази физическа и морална здравина на народа И за това ние трѣбва да се простимъ съ нашето „митарство и грѣмко да заговоримъ за своитѣ дѣла и за своя активъ, и не раболепно, а съ гордото съзнание на истински творци да искаме справедлива оценка и заслужена подкрепа.

Следъ оживени разисквания по реферата на г. Бърдаровъ, въ които се подчерта ползата отъ туристическитѣ дружества и необходимостта отъ моралната имъ и материална подкрепа отъ страна на държавата, съборътъ прие резолюция, въ която препоръчва на всички настоятелства — клонови и централно — и на всички активни дейци въ полето на туризма да не забравятъ този позивъ „да искаме и целесъобразно да настояваме“, като подчертаваме че помощи трѣбва да се даватъ само за производителни цели, а не и за организационни, за творчество, а не за паради.

Върху *Нашето черноморско крайбрежие и ползата отъ морски туристически колонии* реферира г. В. Атанасовъ отъ Варна. Неговиятъ рефератъ бѣ придруженъ съ светливи картини, които даваха ясна представа за всички интересни мѣста по нашето черноморско крайбрежие и подкрепяха мисълта на сказчика, че и прелеститѣ на морето сж не по-малко достоенъ обектъ за туристическа дейностъ, че самото море съ своитѣ целебни свойства е въ състояние да изцери не единъ физически и душевенъ недѣгъ на нуждаещите се отъ това другари туристи и въобще да допринесе за физическото укрепване на туриста.

И по тоя рефератъ съборътъ прие резолюция, въ която като изказва задоволството си за издействуванитѣ въ Варна и Месемврия мѣста за лѣтни туристически лагери и благодари на съответнитѣ дарители, вмения въ дългъ на Централното настоятелство да снабди дружеството съ такова мѣсто и въ с. Гюзекенъ и да направи възможното за по-скорашното откриване на тѣзи лагери.

Отчетътъ на Централното настоятелство за дейността на дружеството презъ изтеклата година бѣ прочетенъ отъ председателя на настоятелството г. Ил. Антоновъ. Дружеството е започнало отчетната го-

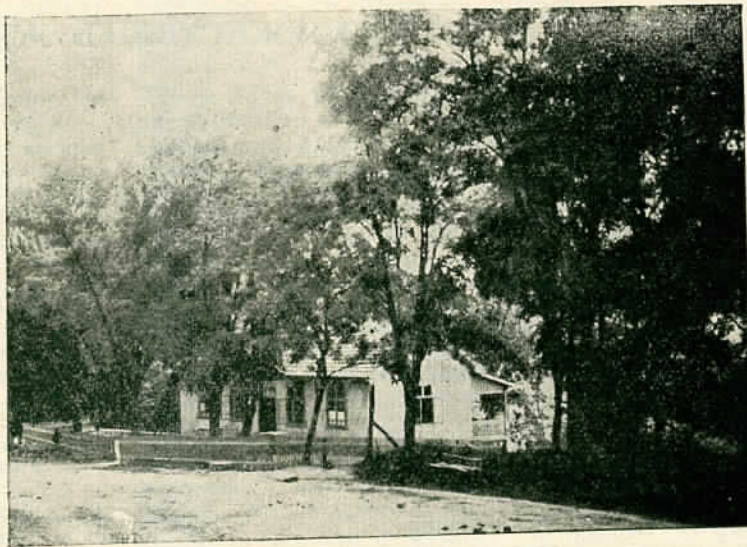
дина съ 48 клона, броящи около 4000 члена. През годината сж основани 6 нови клона: въ *Провадия*, *Българчицк*, *Берковица* с. *Стражица*, *Лесковец* и *Банско*, приети съ акламации от събора. За съжаление обаче 10 от старитъ клонове не сж проявили през отчетната година никаква дейност, нито сж показали нѣкакъвъ признакъ на животъ, това сж клоноветъ въ *Тръвна*, *Св. Врачъ*, *Студена*, *Устово*, *Радомиръ*, с. *Рила*, *Свиленградъ*, *Разградъ*, *Попово* и *Дйтосъ*. Два други от старитъ клонове, въ *Ломъ* и *Егри-деръ*, сж уведомили официално Централното настоятелство, че сж престанали да съществуватъ и следва да бждатъ заличени отъ списъцитъ на другата. Така че въ края на годината дружеството брои 42 дейни клона съ 4579 члена. Другъ нерадостенъ фактъ е немарата на клоноветъ къмъ тѣхнитъ общодружествени задължения. Така много отъ тѣхъ — една трета отъ всички клонове — не сж представили никакви отчети за своята дейностъ презъ изтеклата година. други представятъ много късно, а издълженията къмъ общодружествената каса вървятъ много трудно и неохотно (къмъ 1 юли т. г. клоноветъ дължатъ на централната ни каса не по-малко отъ 273,211 лева), което не позволява на дружественото настоятелство да развие една по-широка дейностъ.

Отраденъ е отъ друга страна фактъ, че покрай чисто туристическата, излетна дейностъ все по-вече клонове се отдаватъ и на по-осезателна творческа работа: белѣзване на пѣтица, хижестроене и залесяване. Бързиятъ темпъ и силното развитие не туристическото движение отъ войнитъ насамъ създадоха нуждата отъ едно по-реално посредничество между туриста и природата. Като резултатъ отъ това изникна на първо мѣсто нуждата отъ хижи въ планинитъ и ние виждаме да се изграждатъ една следъ друга само въ петь години хижитъ на Скакавица (*Рила*), подъ *Резньоветъ* (*Витоша*), подъ *Мусала* (*Рила*), подъ връхъ *Безово* (*Родопитъ*), на *Чумерна* и подъ *Юмрукчалъ* (*Стара планина*), а въ проектъ и близко до своето реализиране сж хижитъ подъ *Руенъ* (*Осогово*), на *Полянитъ* и въ *Демяница* (*Пиринъ*), голѣмата хижа подъ *Мусала* (*Рила*) и малката на *Черни връхъ* (*Витоша*), къмъ която ще се устрои постепенно и метеорологическа станция, най-високата на Балканския полуостровъ. Наредъ съ това въ много отъ клоноветъ се забелѣзва стремежъ къмъ построяване на туристически домове въ близката околностъ на седалищата имъ. Домътъ *Царевецъ* на В.-Търновския клонъ „*Трапезица*“, който разполага съ спални отъ 100 легла и е приютитъ презъ отчетната година 1987 души, упражнява въ това отношение чудотворно въздействие върху клоноветъ. Освенъ него тая година сж готови вече туристическитъ домове въ по-малкъ размѣръ на клоновотъ въ *Ловечъ* и *Хасково*, а се намира въ постройка тоя на *врачанския* клонъ на *Калето* край *Враца*.

Въ свръзка съ постройката на туристическитъ домове и хижи се подема все по-енергично отъ нѣкои клонове на чело съ *Софийския залесяването*. Ползата отъ залесяването е голѣма, а изгодитъ сж ясни и за туризма и за цѣлата страна. Дейността въ това отношение добре се оценява и отъ страна на обществото, и отъ страна на официалнитъ власти, които въ лицето на туриститъ виждатъ своитъ най-близки помощници за разхубавяването на нашитъ балкани. Залесеното презъ 1924 и 1925 години про-

странство отъ *Врачанския*, *Софийския* и *Хасковския* клонове възлиза на 82 декара, а сжитъ сж залесени презъ настоящата година още 179 декара, или всичко 261 декара съ около 182,000 дръвчета, предимно боръ и мура.

Културно-просветната дейностъ на клоноветъ остава все още да се желае. Презъ изтеклата година сж били уредени всичко 25 беседи отъ 10 клона. Интересно е при това, че това сж повечето сѣ малкитъ клонове, нѣкои отъ които сж уредили по 3—4 беседи (*Преславъ*, *Долна Баня*, *Белово*). Едно хубаво начало туря *Софийския* клонъ съ издадената отъ него книга *Витоша* отъ П. Делирадевъ като пръвъ номеръ отъ „*Туристическа библиотека*“, една ценна въ всѣко отношение и отъ интересъ за всѣки българинъ книга. Нѣколко членове отъ *софийскитъ* клонове на Б. Т. Д. и Ю. Т. С. сж започнали издаване на хумористично туристическо списание *Е-х-о-о!* За пръвъ път тая година дружественото настоятелство е издало и туристически *календаръ*, дѣло на художника В. Захариевъ, членъ на *Самоковския* и *Софийския* клонове. А по Великденъ тази година Централното настоятелство е уредило съвмѣстно съ *Юношеския туристически съюзъ* *Туристическа изложба*, въ която сж взели участие повзчето дружествени кло-

Ловечъ

Туристически домъ

нове. Особенъ отделъ отъ нея съставляваха картинитъ съ туристически сюжети на члена на *Самоковския* клонъ, художника г. П. Францалийски. Въ изложбата бѣха изложени и моделитъ отъ дърво на всички построени и нѣкои отъ проектиранитъ хижи и туристически домове, а сжщо и релефни карти на *Рила* отъ г. Н. Додовъ (*Дупница*) и на *Витоша* отъ г. Антоновъ и отъ г. инж. Петровъ.

Дружественото списание *Български Туристъ* е печатано презъ 1925 година въ 4000 екземпляра и изпращано на 3600 абоната, отъ които, 178 частни абонати (нечленове), а тая година се печата въ 4500 екземпляра и изпраща на 3866 абоната отъ които само 132 частни абонати, почти всичкитъ отъ *София*. Проектира се издаването на кратки пѣтеводители на български и френски за *Рила*, *Пиринъ* и *Витоша*.

Изъ *организационната* дейностъ на дружеството за отбелѣзване сж междуклоновитъ срещи, които сж едно отъ първитъ условия за създаване на потѣсна връзка между клоноветъ и членоветъ и по-голѣма стегнатостъ въ дружеството. Такива срещи сж

били уредени девет: в Тръвна, Хасково, Плевен, Враца, Шумен, Сливен, Габрово, Пловдив, Варна. Всички те са били посетени и от представители на Централното настоятелство, и на повечето от тях са били четени реферати и държани беседи (на някои по 2—3). В организационната дейност на клоновете спада и уреждането на туристически спални, един въпрос, който все още не може да намери своето задоволително разрешение. Освен образцовата спалня на Търновския клон в неговия дом на Царевец, през годината са били уредени временни туристически спални от Габровския клон в Габровския манастир (5 легла), и от Разложкия клон в Разлог (10 легла). През това лято ще бъдат уредени такива в Самоков, Габрово, Преслав, Елена, Банско, Казанлък и Разлог. — Все тук трябва да се отбележи и основаването на Славянския туристически съюз през септември 1925 год., в учредителния събор на който нашето дружество е представено от члена от настоятелството г. П. Пъев.

Отчетът на Централното настоятелство е приет от събора и членовете на настоятелството, както и на контролната комисия освободени от отговорност. В една дълга резолюция по отчета съборът подчертава постигнатото през изтеклата година и чертае насоките за бъдеща дейност с едната сжщия дух. Особено се подчертава необходимостта от по-голяма изправност на клоновете в задълженията им към дружествената каса и от по-засилена агитационна дейност, главно и по отношение разпространението на дружественото списание.

От другите въпроси на дневния ред на събора се обсъжда обстойно проекта за нов *хижестроителен правилник*. Съборът възприе вложените в него основни положения, като даде мнение да се поправят ония негови наредби които се отнасят до собствеността и отчуждаемостта на хижите в смисъл, да се подчертае, че хижите са собственост на Българското туристическо дружество, а не на отделните клонове, на които са възлага само построяването и стопанисването им. В тоя дух да се преработи правилникът и представи за одобрение от идния събор.

Предложението на Централното настоятелство за *изменение на дружествения устав*, чл. 59, в смисъл съборите да стават през месеците Февруари-март, като време за по-сериозно работене и по-близко до края на дружествената година, не е прието от събора, понеже повечето от клоновете настояваха да се запази традицията на следсъборните излети, особено като се има пред вид стопанската криза и невъзможността за повечето наши членове да правят по-често разноски.

По подигнатия от Софийския клон въпрос за признаване на *групите* след оживени разисквания и нежелателно разгорещаване на някои от другарите клонови пратеници, съборът прие една резолюция, в която подчертава че няма нищо против излетните групи, на които обаче не може да се признае официално съществуване, т. е. те не могат да имат административни и организационни права.

По останалите подигнати от настоятелството или отделни клонове въпроси съборът взе следните решения:

Одобрява изработената от Централното настоятелство туристическа *носия*, като препоръчва на дружествените членове да се снабдят с такава.

Членският внос от 20 лв. се внася за цяла година, когато и да се е записал членът.

Въпросът за *посмъртната* каса се отлага.

Възлага на Централното настоятелство да проучи въпроса за издаването на един български туристически *филм*.

Натоварва Централното настоятелство да уреди чествуване паметта на Алеко по случай 30 години от смъртта му.

По въпроса за влизането на дружеството в основаната в София *Конфедерация на физическото възпитание* повечето от клоновете се изказаха против, тъй като нашето дружество има повече родство с други организации (природоизпитателното, географското, археологическото и др. дружества) отколкото с някои от влизащите в конфедерацията, а цялостно, които тя си поставя, са сжщити, които има уреденият при Министерството на просветата Инспекторат на труда. В всеки случай съборът реши въпросът да се отложи за идния събор, за да се обмисли по-добре.

По предложение на Централното настоятелство съборът провъзгласи за *почетни* членове на дружеството председателите на клоновете в Карлово г. Ив. Ил. *Златаров*, в Елена г. Г. Стоянов и в Ловеч г. Д. Ив. *Рачев* за заслугите им по успешното изграждане и довършване на започнатите от съответните клонове хижи.

За място на идния, XX. дружествен събор са определени по предложение на Плевенския клон „Кайлъшка долина“ гр. Плевен, с пожелание съборът да се състои през м. април.

Бюджетът на Централното настоятелство за 1926 година се прие с 505,000 лева приход и толкова разход.

Преди да се закрие събора бидоха преизбрани четирима членове, чийто мандат е изтекъл, а именно П. Пъев с 73 гласа, П. Христов и П. Хаджиев с по 62 гласа и Ил. Антонов с 57 гласа, и членовете на контролната комисия Ив. Ламбов, Ал. Молов и Т. Тончев с по 84 гласа.

След закриването на събора към обяд на 2 август всички присъстващи се отправиха вкупом за Чамъ-Кория, дъто гостите и самоковци бяха пристигнали още сутринта, за отпразнуване на дружествения празник. Лошото време не позволи празненството да се развие и приеме подобаещата тържественост и проектираните още за след обяд сжщия ден излети бяха отложени за другия ден. На другия ден, 3 август, множество туристи и гости се отправиха на групи към хижата под Мусала и към самия връх и въпреки несигурното време много от тях продължиха излета по разни посоки — едни по Марица към Ибър-Белмекен-Чепино, други на юг през Налбант за Разлога и Пирин, трети през Демир-Капия за Рибните езера и Рилаския манастир и пр.

Банският клон *Ель-тепе* от Б. Т. Д. изпраща отчет за дейността си от 19. януари до 30. юни т. г. Основан на 19 януари с 30 души членове, от които 23 мъже и 7 жени, клонът брои към 30 или 45 члена (36 мъже и 9 жени). За отчетното време той е реализирал 2,500 лв. приход, 1,500 лв. разход и 1000 лв. наличност. При клона има образуван „фонд Хижа“, който възлиза на 57,000 лв. и „фонд Лодка“ 1,700 лв. Направени са 9 излети към Пирин и Родопите, посетени от 84 мъже и 16 жени, членове и техни гости. В излета на 3 май до местността „Мъртва поляна“ в полите на Пирин. Начало с градския кмет, е взето решение за обявяване местността „Мъртва поляна“, „Рашкова Чукара“, „Тодорова орница“, Електрическа централа и Илков мост за защитен участък. Това решение е било разгледано и одобрено от градския общински съвет. Банските туристи като добри познавачи на Пирин са обслужвали много наши и чуждестранни туристически групи, а в скоро време клонът ще се снабди с една колекция от художествени пирински снимки.

Клонът разполага с построената от Мини-стерството на Земледелието хижа в Бъндерица, която е наново ремонтирана. Има три стаи за подслон на 30 души. Във нея има оставени на разположение нужните кухненски принадлежности и малка аптека. Следът като клонът се почувствува достатъчно добре организиран, той е с намерение да поиска от респективното министерство да прехвърли собствеността на тая хижа върху клона, за което му е дадено обещание.

Освен това проектира се постройката на нова хижа в долината на река Демяница (1800 м. в.), на мѣстото, дето се събират водите от Валявица, Васаки и Газей. Във рибното езеро на Васаки клонът притежава собствена лодка с 403 литри водоизмѣстимост. Клонът възнамерява да поправи старитѣ и да прокара нови пѣтища, които да свържатъ отдѣлнитѣ рѣчни долини, а така сѣщо и да ги маркира.

Още през миналата година членоветѣ на клона неоформени като дружество, сѣ уредили спалня, сега помещаваща се въ една отъ стайтѣ на прогимназията, въ която за случая е инсталирано електрическо осветление. Води се книга за посетителитѣ отъ която се вижда, че до 26 юни т. г. сѣ ношуваха 85 души. Освенъ това клонътъ води подробна статистическа, книга за минаващитѣ презъ Банско излетници за и отъ Пирин, отъ която се вижда, напр. че отъ 13 юли до 26 юли т. г. за 13 дни сѣ минали 81 мъже и 21 жени; отъ тѣхъ 46 туристи, 14 професори и студенти и разни други.

Списание то Български Туристъ за сега се получава въ 25 броя, понеже едни отъ членоветѣ сѣ крайно бедни, други сѣ членове на едно и сѣщо семейство, а новозаписанитѣ не сѣ още абонирали. Клонътъ за сега не разполага сѣ собствена канцелария. За настоятелствени заседания се събира въ канцеларията на прогимназията, а за общи събрания въ клуба на Младежката македонска организация. Доброто име на клона го издига наредъ сѣ другитѣ културни организации въ града. Заедно сѣ тѣхъ той взелъ подъ свое покровителство полезния дивечъ, редкитѣ алпийски цвѣта. Властитѣ въ града сѣ е благоприятно разположени спрямо клона туризма.

Въ района на Банския клонъ има много мѣстности за археологически разкопки, но до сега нищо не е направено, понеже нѣма специалисти, които да ръководятъ работитѣ. Главната грижа на клона за сега е: спалнята, прокарване и белезване пѣтища и постройката на хижа въ Демяница. Отношенията между членоветѣ на клона, както и къмъ настоятелството сѣ добри. Съ Централното настоятелство клонътъ е билъ винаги въ редовна преписка и сътрудничество.

Варненскиятъ клонъ *Девненски извори* отъ Б. Т. Д. съобщава новия съставъ на настоятелството си както следва: председателъ — В. Атанасовъ, подпредседателъ — Параскевовъ, секретаръ — М. Славяновъ,

касиеръ — П. Петровъ, домакинъ — Д. Кечеджиевъ и съветъници — Ив. Ивановъ и Дръскорчевъ.

Ловешкиятъ клонъ *Стратешъ* отъ Б. Т. Д. откри на 21 юни т. г. новопостроения туристически домъ и положи основния камѣкъ на туристическитѣ спални. Тържеството, скромно, но смислено, стана при стечение на хиляденъ народъ. Следъ водосвета членътъ на Централното настоятелство г. Раевъ произнесе призетствена речъ, въ която изтъкна културностроителната работа, въ която е навлезълъ вече родниятъ туризмъ. Следъ това клонътъ е билъ поздравенъ отъ плевенскитѣ и троянскитѣ туристи и и други организации въ града. Следъ обѣдъ тържеството завършило сѣ увеселение, което е приело голѣмъ приходъ за касата на клона.

Русенскиятъ клонъ *Приста* отъ Б. Т. Д. изпраща сведение за числото на членоветѣ и проявената дѣйностъ презъ първото полугодие. Къмъ 1 юли т. г. броя на членоветѣ достигналъ 512 отъ тѣхъ 320 мъже и 192 жени. Реализирани сѣ седемъ излета въ 13 излетни дни, посетени отъ 65 мъже и 43 жени, до Текето, Обр. Чифликъ, Варна, Полско Косово, Дреновски Манастиръ, Плевенъ и Тексто Мохзаръ паша (Разградско).

Еленскиятъ клонъ *Чумерна* отъ Б. Т. Д. изпраща свѣдение за дейността си до 1 юли. Къмъ тази дата общото число на членоветѣ е достигнало 108. Взето е било рѣшение да се маркиратъ съвмѣстно сѣ юношитѣ туристи пѣтеки, които водятъ за върха *Чумерна*, което да се извърши на 8, 9 и 10 юли с. г.; да направи сѣ трудова туристическа седмица пѣтя, който се отдѣля отъ щосето Елена—Нова-загора между 20 и 21 клм. и води за Чумерна; да направи пакъ сѣ трудоваци чешмата до хижата и да сѣ поставятъ надписи по всички пѣтища къмъ нея. Равносметката на клона достига 27,398'61 лв. приходъ сѣ разходъ до 1 юли т. г. 4163'80 лв.

Разложкиятъ клонъ *Пиринъ* отъ Б. Т. Д. а ималъ къмъ 1 юли 54 члена, отъ които две жени. Въ седемъ излета сѣ взели участие 102 мъже и 14 жени. Двата последни излета сѣ трудови, посетени отъ 31 излетници, до мѣстността „Полянитѣ“ — Суходолъ сѣ цѣлъ да се построи землянка за подслонъ на 20 души трудоваци-членове и складиране материяли за бждещата хижа. Въ общитѣ събрания сѣ взети между друго и слѣднитѣ рѣшения: да се образуватъ районни секции въ околията; изработени и приети сѣ правилницитѣ за районнитѣ секции, излетитѣ, общитѣ събрания, другарска каса, библиотека и фондъ „бѣдни излетници и награди“. За фонда „Постройка на хижа Пиринъ“ сѣ поръжчани 2000 купони по 1 лв., а сѣщо правятъ се постѣпки за отпускане помощи за бждещата хижа. Заедно сѣ юношитѣ туристи е подето маркирането на по-важнитѣ пѣтеки изъ Пиринъ, южна Рила и Западнитѣ Родопи. Държана е беседа върху „Туризма. Какво ни предстои“.

*

КНИЖНИНА

Маршъ Кабиле. — Централното настоятелство на Българското туристическо дружество, въ изпълнение на едно решение на XVIII дружественъ съборъ въ гр. Стара-Загора е издало марша на Ямболския клонъ *Кабиле* съ музика за смесенъ хоръ отъ Т. Телоровъ. Посрещнатъ сѣ такъвъ ентузиазмъ на съ-

бора въ Стара Загора трѣбва да се очаква, че той приносъ къмъ бедната ни туристическа музика ще намери добъръ приемъ между туриститѣ. Цената му е нищожна — само 5 лева. На клоноветѣ се прави 30% отстъпка. Доставка се отъ дружествената канцелария, Солунъ 23.